

ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ-ПЯТИКЛАСНИКІВ ЇХ БАТЬКІВ ТА ВЧИТЕЛІВ

Дзюбенко О. А.

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та педагогіки

НПУ імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Теоретичні аспекти феномену адаптації у процесі учбової діяльності, при переході учнів з однієї ланки навчання на наступну, знайшли своє відображення у працях українських (І. Бойко, В. Бойчук, Ю. Гімаєва, О. Кравченко, С. Максименко) та російських (Н. Іванова, Г. Кривоніс, М. Кузнєцова, Н. Кукліна, О. Мухлініна, В. Фадєєв) вчених, зокрема проблема відповідності між системою освіти та особистісним розвитком школярів досліджувалась Г. Цукерман [5], психологічні особливості адаптації та психологічна допомога учням у процесі адаптації була предметом вивчення О. Матвєєвої [1], О. Новікової [2], Л. Слуцького [3], М. Удовенко [4] та інших дослідників. Теоретичний аналіз засвідчив необхідність дослідження проблеми адаптації молодших підлітків до навчання в основній школі, оскільки увага вчених була зосереджена переважно на феномені шкільної дезадаптації учнів, натомість залишається недостатньо з'ясованою проблема ставлення вчителів та батьків до цього феномену.

Результати емпіричного дослідження соціально-психологічних умов основної школи, які справляють найбільш вагомий вплив на процес адаптації молодших підлітків до навчання в основній школі, засвідчили, що важливою умовою успішного процесу адаптації п'ятикласників до вимог основної школи є емоційно-ціннісне ставлення до них вчителів та батьків, їх підтримку учні цінують та очікують найбільше. Встановлено кореляційний зв'язок між рівнем

адаптованості та потребою учнів у підтримці в адаптаційний період ($r_s = - 0,436$, при $p < 0,01$).

Оскільки очікування учнів у підтримці з боку батьків є досить високими, то ми з'ясували яким саме є ставлення батьків до процесу адаптації їх дітей при переході у 5-й клас. З цією метою нами була розроблена анкета «Ставлення батьків до процесу адаптації їх дітей до навчання в основній школі», відповіді на питання якої надали 98 батьків. Із загальної кількості досліджуваних 33,7% не вважають, що перехід їх дітей до 5-го класу супроводжується труднощами адаптації на які потрібно звертати особливу увагу, змін у навчальній діяльності та стані дитини вони не помітили. Проте 66,3% батьків знають про існування проблеми адаптації учнів до основної школи та вважають необхідним допомагати дітям у цей складний для них період. Проблему переходу у 5-й клас батьки вбачають у збільшенні кількості вчителів, навчального навантаження, домашніх завдань, вимог до дітей з боку вчителів, зменшенні можливості спілкуватися з класним керівником й необхідність учнів на кожен новий урок переходити із кабінету у кабінет. Батьки помітили зміну у поведінці своїх дітей, а саме 30,6% досліджуваних зазначили, що із переходом в 5-й клас їх діти стали більш самостійними, організованими, уважними і до навчання почали ставитися відповідальніше. Проте 69,4% помітили, що їх діти часто почали відчувати втому, занепокоєння, роздратування, напруження, пригнічений настрій, скаржитися на погане самопочуття, конфліктні стосунки з однолітками, неухважність й байдужість з боку вчителів.

85% батьків вважають, що вони допомагають своїй дитині адаптуватися на навчання у школі, їх допомога полягає у тому, що вони надають поради, моральну підтримку, допомагають виконувати домашнє завдання, влаштовують ігри й прогулянки на природі. 7,1% батьків чесно відповідають, що не мають часу приділяти увагу своїй дитині, а 8,2% вважають, що проблемою адаптації їх дітей повинні займатися виключно педагоги у процесі навчальної діяльності. Пріоритетною стратегією виховання 51% батьків вважають допомогу у всіх справах, які стосуються їх дитини. 41,9% віддають перевагу наданню дитині

можливості самостійно виконувати поставлені перед нею завдання та вирішувати труднощі. 7,1% батьків не визначались з тим, що є кращим для їх дитини. Водночас, варто зауважити, що відповіді дітей засвідчили їх бажання мати підтримку насамперед від батьків.

Крім власної підтримки своїх дітей в адаптаційному процесі, батьки очікують допомоги від класного керівника, зокрема більшої уваги до учнів. Від вчителів-предметників батьки очікують зміни ставлення до дітей - від грубого до лояльного, уважного, а також вбачають необхідність у зменшенні кількості домашніх та складних завдань, наданні списку основної та додаткової літератури. Крім того, батьки вважають доцільним те, щоб учні мали змогу обирати вчителів, що, на їх думку, стимулюватиме педагогів більш старанно виконувати свою роботу. Психолога батьки розглядають як можливість допомоги дітям в їх адаптації, шляхом проведення бесід, уроків з розвитку особистості дитини. Особливим є прохання батьків до психолога працювати з метою зменшення агресивності, страхів та тривожності їх дітей.

Ставлення вчителів-предметників до проблеми шкільної адаптації виявилось досить неоднозначним, що було з'ясовано у результаті їх анкетування. Так, 45% вчителів вважають, що труднощі у навчально-виховному процесі учнів 5-х класів обумовлені адаптаційним періодом, 33% вбачають причину у вікових особливостях учнів, а 22% нарікають на недоліки у вихованні дітей з боку батьків. До ознак шкільної дезадаптації учнів вчителі віднесли: порушення дисципліни, низьку навчальну мотивацію, грубість, нервозність, балакучість, неуважність, довгі пошуки кабінету, де буде проводитися урок. Отже, з погляду вчителів, дезадапованими є ті діти, які порушують дисципліну та не виконують вимог. Проте результати дослідження показали, що деструктивна поведінка не завжди є наслідком труднощів у процесі адаптації і, що серед тих учнів, які ведуть себе сором'язливо, замкнено, тихо, велика кількість дітей з низьким рівнем адаптованості до нових умов навчання. Серед основних причин труднощів в адаптації п'ятикласників педагоги виокремлюють те, що більшість дітей початкової школи дуже потребують опіки класного керівника, а перехід до

основної школи передбачає самостійність, якої вони ще не мають. Їм важко прилаштовуватись до різних вчителів, їх вимог, методів подачі матеріалу, системи оцінювання, що суттєво позначається на засвоєнні навчальної програми та успішності при виконанні завдань.

Проте, не лише дітям важко працювати з вчителями, але й вчителі наголошують на подвійному навантаженні при роботі з п'ятикласниками. 68,3% вчителів вважають, що п'ятикласникам необхідна особлива увага, підтримка, співчуття, постійне залучення до співпраці. Вони стверджують, що саме демократичний стиль й особистісний підхід, оснований на доброзичливості, дружелюбності є найбільш ефективним для роботи з п'ятикласниками, оскільки він дозволяє сформувати в учнів зацікавленість та сприяє успішній навчальній діяльності, що значно пришвидшує процес адаптації до нових умов навчання. При цьому, зазначають, що їх методи роботи з п'ятикласниками відрізняються від роботи з більш старшими учнями. У роботі з учнями 5-х класів, вони намагаються більше використовувати наочність, заняття будувати у формі гри, а у разі необхідності - застосовувати індивідуальних підхід.

Водночас 32,4% вчителів наголошують, що особливої уваги п'ятикласники не потребують, зазначаючи, що: «Проблема дезадаптації надумана, ще не було жодної дитини, яка не звикла до нових вимог». Ефективним стилем діяльності вважають авторитарний, оснований на жорсткій дисципліні, постійному контролі. На питання про те, хто може надати найбільш ефективну допомогу п'ятикласникам у процесі їх адаптації до умов основної школи, вчителі обрали батьків, класного керівника та психолога. Вони пояснили свій вибір тим, що батьки повинні співпрацювати зі школою, активно займатись вихованням своїх дітей, звертати увагу на стан їх здоров'я, контролювати й допомагати у навчанні. Допомогу класного керівника вбачають у тому, що йому необхідно згуртувати колектив, створювати доброзичливу атмосферу у класі, знати про індивідуальні особливості кожного учня. Від психолога вчителі очікують проведення занять з дітьми, тренінгів, що сприятимуть пришвидшенню адаптації учнів та розвитку навичок ефективного міжособистісного спілкування. Свою участь у процесі

адаптації п'ятикласників вчителі-предметники вбачають у підтримці та індивідуальному підході до учнів 5-х класів.

Отже, успішність адаптації п'ятикласників до навчання в основній школі визначається належним до них ставленням батьків та вчителів, особливо в адаптаційний період. Це підтверджує необхідність їх активної участі у вирішенні проблеми шкільної дезадаптації учнів основної школи, з метою підвищення рівня психологічної компетентності батьків та вчителів з проблеми шкільної адаптації та залучення їх до колективного вирішення навчальних, виховних, розвивальних та адаптативних завдань в умовах навчально-виховного процесу основної школи.

Література

1. Матвеева О. А. Помощь в адаптации к средней школе : психолого-педагогическое сопровождение 5-6 классов / О. А. Матвеева, Е. А. Львова // Психологическая наука и образование. - 2001. - № 3. - С. 57-79.
2. Новикова Е. В. Психологическая коррекция школьной дезадаптации // Психологические проблемы индивидуальности / Е. В. Новикова. – М. : Педагогика, 1985. – Вип. III. – С. 24-32.
3. Слуцкий В. М. Психологические методы коррекции личности ребенка / В. М. Слуцкий // Вопросы психологии. – 1984. - № 6. – С. 141-145.
4. Удовенко М. В. Психологическая игра как способ адаптации младших школьников к обучению в основной школе / М. В. Удовенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. - № 3. – С. 11-18.
5. Цукерман Г. А. Переход из начальной школы в среднюю как психологическая проблема / Г. А. Цукерман // Вопросы психологии. - 2001. - № 5. - С. 19-31.